

найбільше активів, що є результатом прагнення зрівнятися з іншими та активної участі банків у фінансуванні державного боргу. Таким чином, банківський сектор продовжує бути життєво важливим для підтримки економічної стабільності та фінансової стабільності країни.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Кількість комерційних банків в Україні з 2008 по 2025 рр. <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/>

2. Міністерство фінансів України. Сумарні активи банків України. <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/>

3. Національний банк України. Наглядова статистика. <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist>

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ

ПОЛІНА КІСІЛЬ,

здобувач вищої освіти, обліково-фінансовий факультет,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

Науковий керівний НАТАЛІЯ ТІМОШЕНКО,
доцент кафедри фінансів,

Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ

Сучасні виклики у сфері фінансової безпеки України, пов'язані з воєнним станом, економічною нестабільністю та зростанням тіньових фінансових потоків, зумовлюють посилення ролі системи фінансового моніторингу. Особливе значення цей процес набуває у діяльності небанківських фінансових установ (далі – НФУ), які, на відміну від банків, мають ширший спектр фінансових послуг, але водночас – вищі ризики використання їх у схемах відмивання коштів та фінансування тероризму.

Система фінансового моніторингу в Україні функціонує відповідно до Закону України №361-ІХ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом,

фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 р., який набрав чинності 28 квітня 2020 р. і впроваджує стандарти Financial Action Task Force (FATF). Згідно зі статтею 6 цього Закону, НФУ – страхові компанії, ломбарди, адвокатські бюро, кредитні спілки, оператори платіжних систем – належать до суб'єктів первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) і зобов'язані здійснювати ідентифікацію та верифікацію клієнтів, оцінку ризиків, виявлення підозрілих операцій і передавання повідомлень до Державна служба фінансового моніторингу України (далі – ДСФМ) [1].

Головним регулятором діяльності НФУ є Національний банк України (далі – НБУ). З 1 липня 2020 року він перейняв на себе функції регулятора ринку небанківських фінансових послуг: страхових, лізингових, факторингових компаній, кредитних спілок, ломбардів та інших фінансових компаній. НБУ здійснює як безвиїзний, так і інспекційний нагляд за НФУ у сфері ФМ. Для зменшення навантаження на банки та установи під час здійснення Національним банком нагляду, забезпечення реалізації концепції paperless Національний банк у 2024 році вніс зміни щодо порядку здійснення безвиїзного нагляду, виїзних перевірок банків та установ з питань фінансового моніторингу, дотримання валютного та санкційного законодавства в частині: впровадження нових інструментів нагляду – використання під час виїзних перевірок віддаленого доступу, здійснення членами інспекційної групи перевіркової операції, фото- / відеофіксації фактів, що можуть свідчити про порушення вимог законодавства; вдосконалення порядку проведення зустрічей за участю Національного банку та представників банків / установ під час здійснення виїзних перевірок / безвиїзного нагляду. Передбачено можливість проводити зустрічі за допомогою відеозв'язку; надання пріоритетності використання електронних документів під час інформаційного обміну для здійснення наглядових дій; актуалізації типових форм відповідей, які банк та установа зобов'язані надавати на запит Національного банку для здійснення виїзної перевірки, та їх автоматизації. Водночас, зважаючи на менші ресурси НФУ, НБУ часто застосовує більш адаптивний підхід до нагляду, ніж до банків. У рамках цього регулювання НБУ затвердив: Положення про здійснення установами фінансового моніторингу (Постанова №107 від 28.07.2020р.). Цим документом визначено порядок розробки внутрішніх правил, призначення відповідального працівника, критерії ризиків, які повинні враховувати НФУ. На практиці реалізація фінансового моніторингу у НФУ стикається з викликами [2,3].

По-перше, більшість НФУ – це установи з меншими ресурсами, ніж банки, що ускладнює створення окремих підрозділів ПВК/ФТ та аналітичних процедур. Ефективність моніторингу залежить від якісної ідентифікації клієнта, отримання відомостей про кінцевого бенефіціарного власника, джерело коштів і їх подальшого аналізу [4].

По-друге, у період воєнного стану регулятор зафіксував зростання ризиків, а саме використання небанківських установ для нелегального переказу коштів, фінансування підозрілих операцій – це змушує посилювати вимоги до ризико-орієнтованого підходу та контролю. Особливу небезпекою є типові схеми відмивання коштів через НФУ, тобто використання ломбардів для легалізації готівки через операції з оцінки майна та «дроблення» великих сум (смурфінг) через платіжні системи. Крім того, зростає ризик санкційного фінансування та зв'язків клієнтів із агресором, через операторів платіжних систем, що вимагає підвищеної уваги до перевірки всіх контрагентів. На наявність ознак шахрайства у діяльності небанківських фінансових установ може вказувати значна кількість операцій та перерахування значних коштів у стислі строки, або відразу після реєстрації установи, відсутність реклами для залучення внесків фізичних осіб. На наявність таких ознак можуть вказувати також факти неодноразового отримання грошових внесків від одних і тих фізичних осіб за нетривалий термін часу. Окремі ознаки проведення НФУ підозрілої діяльності: використання в господарській діяльності підприємств з ознаками фіктивності; нереальність виконання взятих на себе зобов'язань компанією-управителем коштів, залучених від громадян на будівництво житла; використання великої кількості готівки при здійсненні господарської діяльності; неналежний стан ведення бухгалтерського обліку, управління, обліку та контролю на підприємстві, яке використовується у схемі; створення умов для штучного банкрутства підприємства; заплутані умови правочинів, які укладаються між суб'єктами господарювання та фізичними особами, або відсутність суттєвих відомостей [5].

З іншого боку є напрями для вдосконалення. Зокрема, необхідно запровадити єдину електронну платформу для обміну даними між НФУ, НБУ та ДСФМ, це дозволить підвищити швидкість і якість аналізу операцій. Також необхідно підвищити рівень підготовки персоналу в НФУ завдяки регулярному навчанню та сертифікації у сфері ПВК/ФТ. Також удосконалення системи можливе завдяки розширенню доступу до державних реєстрів КБВ та розвитку електронних сервісів перевірки клієнтів. Це все дозволить забезпечити дієвий контроль за фінансовими потоками, зменшити ризики відмивання коштів і підвищити довіру до небанківського сектору, бо це є

важливим у процесі інтеграції України до європейського фінансового простору.

Проведений аналіз свідчить, що фінансовий моніторинг у небанківських фінансових установах є необхідною умовою прозорості та стабільності національної фінансової системи. Законодавча база України, представлена Законом №361-ІХ, підзаконними актами НБУ та КМУ, у цілому відповідає міжнародним стандартам. Проте практичне впровадження вимог залишається проблемним через недостатню автоматизацію процесів, дефіцит кваліфікованих кадрів і нерівномірність розвитку установ.

Список використаних джерел

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 №361-ІХ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20.2> (дата звернення: 18.10.2025).

2. Офіційний сайт Національного банку України. <http://www.bank.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2025).

3. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова від 28.07.2020 р. № 107. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-20> (дата звернення: 22.10.2025).

4. Методика національної оцінки ризиків відмивання коштів та фінансування тероризму в Україні, узгоджена Міністерством фінансів України 17.12.2018 <https://bit.ly/3c1Le7K> (дата звернення: 22.10.2025).

5. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу України. <https://fiu.gov.ua/> (дата звернення: 22.10.2025).